

رابطه نظام ارزش‌ها با هویت ملی دانش‌آموزان

مطالعه موردی؛ دانش‌آموزان پسر و دختر مقطع متوسطه شهر تهران ۱۳۸۸-۱۳۸۹

محمود عبایی‌کوبایی*

E-mail: abaee_sina@yahoo.com

قدسی احقر**

E-mail: ahghar@rie.ir

فربیا رمضان‌پور***

E-mail: Ramezanpour.fariba40@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۹/۸

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۵/۲۸

چکیده

هدف کلی این پژوهش بررسی رابطه نظام ارزش‌ها با هویت ملی دانش‌آموزان است. جامعه مورد مطالعه شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۸۹ است. حجم نمونه طبق اصول علمی ۳۳۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شد. جهت جمع‌آوری داده‌ها از دو پرسشنامه استفاده شد:

الف) نظام ارزش‌های آلپورت، ورنون و لیندزی، شامل ۴۵ سؤال که شش مؤلفه ارزشی (نظری، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیبایی‌شناسی و مذهبی) را می‌سنجد.

ب) پرسشنامه هویت ملی که شامل ۳۷ سؤال پنج گزینه‌ای و دارای هفت بعد هویتی (اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، دینی، فرهنگی و زبانی) است.

اطلاعات و داده‌ها جمع‌آوری شد و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که:

۱. از روی نمرات نظام ارزشی دانش‌آموزان می‌توان هویت ملی آنها را پیش‌بینی کرد. قدرت پیش‌بینی ارزش‌های مذهبی و ارزش‌های اقتصادی بیشتر از ارزش‌های نظری، هنری، اجتماعی و سیاسی است.

۲. مقایسه میانگین نمرات ارزش‌ها، مؤید آن است که در ارزش‌های هنری و اجتماعی دانش‌آموزان دختر بیشتر از پسران و در مقابل در ارزش‌های نظری، اقتصادی، مذهبی و سیاسی دانش‌آموزان پسر بیشتر از دختران هستند. تفاوت معناداری در ارزش‌های اجتماعی و مذهبی دختران با پسران مشاهده نشد.

۳. مقایسه میانگین نمرات هویت دانش‌آموزان نشان‌دهنده آن است که هویت اجتماعی، تاریخی و زبانی دانش‌آموزان پسر از دختران قوی‌تر و در هویت‌های سیاسی و جغرافیایی دختران قوی‌تر از پسران هستند، ولی این تفاوت در هویت ملی، دینی، جغرافیایی و فرهنگی معنادار نمی‌باشد.

کلیدواژه‌ها: نظام ارزش‌ها، دانش‌آموزان، هویت ملی، ایران.

۱. این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد می‌باشد.

** استادیار فلسفه دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب

** دانشیار برنامه‌ریزی درسی پژوهشکده تعلیم و تربیت آموزش و پرورش تهران

** کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب،

نویسنده مسئول

مقدمه و طرح مسئله

مسائل مربوط به ارزش‌های اجتماعی و تغییرات ارزشی، از جمله موضوع‌هایی است که در حوزه توجّه بسیاری از تخصص‌ها مانند تعلیم و تربیت، اقتصاد، فلسفه، جامعه‌شناسی و روان‌شناسی واقع شده است و از دهه ۱۹۵۰م. به این سو، یکی از موضوع‌های اصلی مورد بررسی محققان علوم انسانی و رفتاری بوده است.

علاوه بر این، موضوع هویت به‌طور عام و هویت ملّی به‌طور خاص، از جمله بحث‌های مطرح در علوم تربیتی، اقتصاد، فلسفه، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، زبان‌شناسی، مردم‌شناسی، جغرافیا، تاریخ، ادبیات و علوم سیاسی در این سال‌ها بوده است. شتاب گرفتن فرایند جهانی‌شدن در دهه‌های پایانی قرن بیستم و گسترش چشمگیر فن‌آوری‌های اطلاع‌رسانی و دسترسی آسان به اطلاعات و ارتباطات باعث توجّه پژوهشگران و فعالان فرهنگی به مسئله تغییر در نظام ارزش‌ها و هویت شده و آغاز تلاشی را جهت دفاع از میراث فرهنگی و تاریخی ایران برمی‌انگیزد (احمدی، ۱۳۸۸: ۱). ارزش‌ها در شمار درونی‌ترین لایه‌های شخصیت فرد بوده و شناخت دقیق هر فرد در گرو شناخت ارزش‌ها و گرایش‌های ارزشی و هویت اوست. ارزش‌ها را می‌توان شکل‌دهنده پایه‌های نظام رفتاری فرد دانست که دارای بیشترین تأثیر در کنش‌های فرد است. این ارزش‌ها در بعد روان‌شناختی مهم‌ترین منبع برای جهت‌گیری و درک و شناخت از خود می‌باشد (لطف‌آبادی، ۱۳۸۵: ۱۸). کوت و والاندِر (۲۰۰۱) معتقدند که مغز و جوهره هر ملتی در ارزش و نظام ارزشی آن نهفته است. نظام ارزش‌ها در بستر فرهنگی جامعه ریشه در مبانی فلسفه و فرهنگی آن جامعه دارد و دارای ابعاد شناختی و عاطفی بوده و نیازهای فرد و سازمان روان‌شناختی و گروه‌های مرجع در تکوین آنها دخالت دارند. در بعد اجتماعی نیز مجموعه‌ای از عقاید و هدف‌ها و نگرش‌هایی است که فرد در جریان رشد و جامعه‌پذیری، آنها را به دست می‌آورد (لطف‌آبادی، ۱۳۸۵: ۲۹). اشتراک در ارزش‌ها یکی از مهم‌ترین عناصر تشکیل‌دهنده هویت است. هویت را با توجه به دایره‌المعارف فلسفه استانفورد می‌توان این‌گونه تعریف کرد: «آن صفاتی که شما را یکتا، به‌عنوان یک فرد و متفاوت از دیگران می‌سازد» (آلسون، ۲۰۰۲: ۱۷) و شامل هویت اجتماعی از بعد جامعه‌شناسی (براون، ۱۹۹۶: ۷۸۹)، هویت فردی از بعد روان‌شناسی (براون، ۱۹۹۶: ۷۸۹) و هویت افراد از بعد فلسفی (شو میکر، ۱۹۹۵: ۵۷۴) می‌باشد.

وحدت در ارزش‌ها در بین یک ملّت باعث ایجاد هویت ملّی می‌گردد. هویت ملّی را یک حس مشترک فرهنگی تعریف کرده‌اند (کیلور و هولت، ۱۹۹۹: ۶۷). هویت ملی به

معنای مجموعه‌ای از خصایص و ارزش‌های مشترک ملّتی است که افراد آن نسبت به آنها آگاهی یافته‌اند، به واسطه آنها به یکدیگر احساس تعلق می‌کنند، باعث تمایز یک ملّت از دیگران می‌شود و دارای ابعاد متفاوتی است. البته مشخص نمودن ابعاد هویت ملّی بدون شک یکی از بخش‌های جنجال برانگیز آن است (اسپای برگر و انگریزوک، ۲۰۰۵: ۵). هویت ملّی را نمی‌توان به آسانی و به سرعت در جامعه القا کرد (اسمیت، ۱۹۹۱: ۱۵). نوجوانی به‌عنوان دوره‌ای حساس در زندگی هر انسان در تشکیل هویت فردی نقش مهمی را ایفا می‌کند. در واقع نوجوانی دوره جستجوی هویت است و نوجوان در پی پیدا کردن هویت خود می‌باشد (شعاری‌نژاد، ۱۳۷۹: به نقل از آزادمرزآبادی، ۱۳۸۷: ۱۱۴). توجه به ارزش‌ها و استانداردهای اخلاقی و اجتماعی از مهم‌ترین راه‌های پیشگیری از مشکلات روانی - اجتماعی دانش‌آموزان محسوب می‌شود. در هیچ دوره‌ای از زندگی به اندازه دوره نوجوانی، ارزش‌ها و استانداردهای اخلاقی مطرح نمی‌شود (سامانی، و فولاد چنگ، ۱۳۸۵: ۳۳۵). اهمیت ارزش‌ها فقط در بعد فردی خلاصه نمی‌شود، بلکه در جامعه و نظام اجتماعی هم تأثیرگذار هستند تا جایی که گفته می‌شود حفظ حکومت‌ها به حفظ ارزش‌ها و هویت ملی و فرهنگی جامعه وابسته است. با تغییر در نسل‌های مختلف، در ارزش‌ها و هنجارها نیز تغییرات اساسی ایجاد شده است (آزاد مرزآبادی، ۱۳۸۷: ۱۱۵). ما در دوره‌ای زندگی می‌کنیم که هر روز با مسائل تازه‌ای در سطح کشور و جهان روبه‌رو می‌شویم که بر روی نظام ارزش‌های نوجوانان و هویت فردی و جمعی آنان بی‌تأثیر نیستند، و گاه باعث تشنّت ارزشی در جامعه می‌گردد.

فرهنگ در بر گیرنده ارزش‌ها، گرایش‌ها و رفتارهاست و می‌توان آنرا شیوه زندگی برخاسته از اندیشه (عقل نظری) و نظام ارزشی (عقل عملی) دانست. مهم‌ترین کارکرد ارزش‌ها، نقش آنها در تعیین شیوه‌های مطلوب اندیشیدن و عمل کردن در فرهنگ و تحقق همبستگی اجتماعی است (داریاپور، ۱۳۸۶: ۲۰). رویکردهای جدید تعلیم و تربیت بیشتر بر انتخاب آزاد معیارها و ارزش‌ها برای رسیدن به اهداف علمی و اجتماعی تأکید دارند. براساس چنین رویکردی هیچ موضوع یا منبعی نیست که برای همه زمان‌ها مناسب باشد (شعبانی، ۱۳۸۸: ۵۱). از این‌رو باید به مسئله ارزش‌ها و هویت ملّی از منظری گسترده‌تر از گذشته بنگریم و به تقویت و آموزش ارزش‌ها در سطوح مختلف آموزشی و برنامه‌های رسانه‌ای پردازیم. در واقع باید بیش از آنکه به یک نوع هویت بیندیشیم به ترکیبی از هویت‌های مختلف فکر کنیم. مرزهای هویتی جدید با گذشت زمان دائماً در حال تغییر هستند زیرا هویت، پدیده‌ای سیّال، و تحت تأثیر شرایط

محیطی است. بی‌تردید بررسی و شناخت دقیق و مداوم نظام ارزشی نوجوانان و تعیین اولویت‌های ارزشی آنان و میزان ارتباط آن با هویت ملی ایشان، نقاط قوت و ضعف و عوامل زمینه‌ساز آنها را در نظام ارزشی و هویت ملی دانش‌آموزان نشان می‌دهد و ضرورت بازبینی و برخوردی خردمندانه‌تر با جریان‌های فرهنگی از قبیل جهانی‌شدن آموزش و پرورش، استانداردهای تربیت معلم، مبانی تعیین و انتخاب هدف‌های آموزشی، تدوین برنامه‌های درسی، تألیف کتب درسی، تهیه برنامه در رسانه‌های جمعی، روابط خانوادگی، ارتباطات و تعاملات بین دانش‌آموزان، مربیان و دبیران و... را می‌طلبد. براساس شواهد موجود، این پژوهش کوششی در پاسخ به برخی مسائل مهم روانی، آموزشی و تربیتی از طریق بررسی رابطه نظام ارزش‌ها با هویت ملی دانش‌آموزان دوره متوسطه می‌باشد.

اهداف اصلی پژوهش که سؤالات پژوهش نیز بر اساس آنها تدوین شده است، به شرح زیر است:

۱. بررسی رابطه نظام ارزش‌های دانش‌آموزان دوره متوسطه با هویت ملی آنان؛
 ۲. مقایسه نظام ارزش‌های دانش‌آموزان پسر با دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه؛
 ۳. مقایسه هویت ملی دانش‌آموزان پسر با دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه.
- براین اساس، فرضیه اصلی از هدف نخست و دو فرضیه فرعی از هدف‌های مندرج در ردیف‌های دوم و سوم برگرفته شده است.

تعریف متغیرها

در فرضیات پژوهش، ارتباط متغیرهایی مورد سنجش قرار می‌گیرد که در ادامه به تعریف این متغیرها پرداخته شده است.

الف. ارزش‌ها (متغیر پیش‌بین)

اصطلاح متغیر پیش‌بین نقش همان متغیر مستقل را در تحقیقات همبستگی ایفا می‌کند. مراد از نظام ارزشی مجموعه ارزش‌های مرتبط به هم می‌باشد که رفتارها و کارهای فرد را نظم می‌بخشد و غالباً بدون آگاهی او شکل می‌گیرد. به بیان دیگر، نظام ارزشی عبارت است از ترتیب هرمی مجموعه‌ای از ارزش‌هایی که فرد یا افراد جامعه بدان پایبند هستند و بر رفتار فرد یا افراد، بدون آگاهی آنان بدان، حاکم است (محمد خلیفه، ۱۳۷۸: ۷۵). رفیع‌پور در تعریف نظام ارزشی می‌گوید: «وقتی تعداد زیادی از ارزش‌ها در

یک شبکه روابط علی و مرتبط با هم قرار می‌گیرند، در واقع یک نوع ارتباط و پیوستگی و تقدّم و تأخّر را نشان می‌دهند. در آن صورت صحبت از نظام ارزشی می‌شود» (رفیع‌پور، ۱۳۷۸: ۲۷). ریشه می‌گوید: «در واقع تعامل مجموعه ارزش‌های انسان، به ایجاد نظام ارزشی می‌انجامد که در آن ارزش‌ها به گونه‌ای سلسله‌مراتبی انتظام می‌یابند و براساس نوع ارتباط و ساختاری که واجد آن شرایط هستند، نظام ارزشی متفاوتی به وجود می‌آورند. در این نظام ارزشی، ارزش‌های متعارض یا رقیب و ارزش‌های مکمل هر دو وجود دارند» (توکلی، ۱۳۷۸: ۲۱). راکیچ (۱۹۷۶) نظام ارزشی را چنین تعریف می‌کند: «نظم‌دهی باورها و عقاید فرد که دارای ثبات نسبی است و هم‌چنین ترجیح دادن هدفی از اهداف موجود یا رفتاری از رفتارهایی که فرد را به این هدف می‌رساند» (فرامرزی، ۱۳۷۹: ۱۱).

از نظر آلپورت انسان بالغ و سالم تحت سلطه و نفوذ نظام ارزشی خود رشد می‌کند و حتی اگر نیل به این آرزو هرگز برایش میسر نگردد، او انجام آن را آرزو می‌کند. او مطابق با چنین نظامی ادراکات خود را برمی‌گزیند، به وجدان خویش مراجعه و از بروز رفتار نامناسب جلوگیری می‌کند، رشته عادات ناسازگار را فرو می‌نشاند و عاداتی هماهنگ با تعهد خود به وجود می‌آورد. به‌طور خلاصه همزمان با توسعه نظام ارزش‌ها، اعمال نفوذ آنها در لحظات انتخاب شروع می‌شود (آلپورت، ۱۳۵۲: ۸۰). این ارزش‌های شخصی پایه «فلسفه وحدت‌بخش» زندگی را شکل می‌دهند. ارزش‌ها همان رگه‌ها هستند. اما در عین حال نماینده رغبت‌ها و انگیزش‌های عمیق یک شخص نیز محسوب می‌شوند. آلپورت این ارزش‌ها را از یک تحلیل قبلی پیرامون ارزش‌ها که توسط «ادوارد اشپرانگر» انجام گرفته بود استخراج کرد و با او در این نظر موافق بود که هر فرد میزانی از هر یک از ارزش‌ها را داراست، اما یکی دو تای آنها وجوه مسلط شخصیت یک فرد را تشکیل می‌دهند. طبقه‌بندی که او از ارزش‌ها ارائه می‌دهد براساس طبقه‌بندی ادوارد اشپرانگر است که انسان‌ها را به شش طبقه تقسیم می‌کند و بر این اساس او نگرش‌های ارزشی شش‌گانه را تدوین می‌کند (زتر برگ، ۱۹۹۷: ۱۹۸). به عقیده وی تمام انسان‌های دنیا از این شش نظام استفاده می‌کنند، هیچ انسانی از این شش نظام خارج نیست و غیر از این نظام‌های ارزشی کلی و اساسی، نظام ارزش دیگری وجود ندارد. به نظر آلپورت، ارزش‌ها صفات هستند و آنها عمیق‌ترین علایق و انگیزش‌های ما را نمایش می‌دهند. آلپورت بر این نظر بود که هر فردی به درجاتی واجد یکی از آن تیپ‌های ارزشی است و تعاریف زیر را برای هر یک از ارزش‌ها ارائه می‌کند: (جدول شماره ۱)

جدول شماره ۱: مؤلفه‌های نظام ارزش‌ها

متغیر	شاخص	مفهوم‌سازی (تعاریف نظری)	معرف‌ها
تلقیم ارزش‌ها	بیزاری	علاقه اصلی انسان‌های علمی نیل به حقیقت است و در تعقیب و تحقق این هدف، او به صورت مشخص یک گرایش شناختی دارد و در پی استدلال است. انسان علمی فردی است اهل اندیشه و غالباً یک اندیشمند یا فیلسوف است.	علاقه‌مندی به کشف حقیقت، وجود گرایش شناختی، مشاهده و استدلال، وجود جنبه تجربی، انتقادی و عقلانی، نظم بخشیدن به شناخت و معرفت.
	بیزاری اقتصادی	آنچه مورد علاقه انسان اقتصادی است، سودمندی اشیاء است که از نیازهای اولیه بدنی تا فعالیت‌های علمی دنیای اقتصاد را شامل می‌شود. انسان اقتصادی در روابطش با دیگران بیشتر درصدد برتری داشتن نسبت به آنها از لحاظ ثروت است تا تسلط بر آنها یا خدمت به آنها. گرایش اقتصادی غالباً در تضاد با ارزش‌های دیگر است.	سودمندی اشیاء، ارضای نیازهای بدنی، توجه به تولید، بازاریابی، معرفی کالا، اعتبارات مالی و تجمع ثروت، فعال و عمل‌گرا، تاجر و سوداگر.
	بیزاری زیبایی‌شناختی	انسان زیباگرا زندگی را سلسله رویدادها می‌داند و از هر تجربه و اثری برای خودش لذت می‌برد (آنچه که هست). سنخ زیباگرا قطب مخالف سنخ نظری است. چون اولی به تنوع تجارب و دومی به همسانی تجارب گرایش دارد. او علاقمند به انسان‌ها است.	توجه به نظم و هماهنگی، ظرافت، تقارن و زیبایی.
	بیزاری اخلاقی	عشق به آدم‌ها بالاترین ارزش برای این سنخ است. او برای دیگران ارزش قائل است. چنین فردی ممکن است ارزش‌های نظری، اقتصادی و زیباگرایی را چیزی بی‌روح و غیر انسانی بداند. چنین فردی کم و بیش گرایش مذهبی دارد.	عشق به انسان‌ها، دیگرخواهی و نوع دوستی، مهربانی، دلسوز بودن و از خود گذشتگی.
	تیپ سیاسی	انسان سیاسی اساساً مجذوب قدرت است. فعالیت‌های چنین فردی الزاماً منحصر به حوزه سیاست نمی‌شود، بلکه در هر شغلی که باشد به دنبال قدرت و سلطه است و ریاست می‌کند. کسانی که در حوزه‌های خاص رهبر هستند معمولاً دارای ارزش‌های سیاسی بالایی‌اند.	مجذوب قدرت و سلطه، وجود حس رهبری.
	تیپ مذهبی	بالاترین ارزش انسان مذهبی را می‌توان وحدت و یکپارچگی نامید. او انسانی عارف و اهل تصوف است و می‌کوشد هستی را در کل آن درک کند و خود را به کلیت جامع و فراگیر آن ارتباط می‌دهد.	توجه به وحدت و یگانگی، عارف و اهل تصوف، درک هستی در کل و توجه به عنصر خدایی در هر کاری.

ب. هویت ملی (متغیر ملاک)

اصطلاح «متغیر ملاک» نقش همان «متغیر وابسته» را در تحقیقات همبستگی ایفا می‌نماید. در بررسی تعاریف مربوط به هویت ملی، عمده‌ترین مفهومی که می‌تواند مبنای تعریفی مناسب از مفهوم هویت ملی باشد، «اجتماع جامعه‌ای» پارسونز است. چلبی با مرور تحلیلی از این مفهوم، آن را جمع تعریف شده انتشاری می‌داند که دارای انسجام بوده و مرجعی برای تعریف عضویت اعضای خود است.

تعریفی که چلبی از هویت جامعه‌ای (ملی) می‌نماید عبارتست از: احساس سربلندی و تعلق خاطر نسبت به اجتماع ملی مثل غرور و افتخار نسبت به زبان ملی، دین، وطن، آداب و مناسک ملی، مفاخر فرهنگی و سیاسی کشور؛ مردم و دولت ملی (چلبی، ۱۳۸۱: ۲۸). در واقع آنچه که ملت نام می‌گیرد و اساس شکل‌گیری هویت ملی است می‌تواند از بطن چنین مفهومی استخراج شود. چلبی اجتماع مدرن را محصول توازن میان دو عنصر حیاتی «سنت» و «پیمان اجتماعی» می‌داند به‌گونه‌ای که برخی رفتارها و روابط و احساس‌ها را سنت تعیین می‌نماید و برخی را، قواعد اجتماعی (نهادهای اجتماعی) اجتماع جامعه. وی جمعیت نسبتاً معینی از اعضاء را برای خود مفروض می‌گیرد که در جامعه مدرن از اعضاء به‌عنوان «شهروندان» یاد می‌شود. علاوه بر این، مفروض دیگر اجتماع جامعه‌ای (هویت ملی) این است که یک «سازمان جمعی مرجع» است که به لحاظ سیاسی در یک مبنای سرزمینی سازمان یافته و از طریق «نظم هنجاری» بقاء خود را تنظیم می‌کند. دومین معیار عمده این است که اجتماع جامعه‌ای در هر سطحی توسط یک سنت فرهنگی مشترک مشخص می‌شود. وی به نقل از اومن (۱۹۹۴) آورده است که مفهوم «ملت» زمانی شکل می‌گیرد که «قلمرو» و «فرهنگ» با همدیگر منطبق شوند. بدین معنا که می‌بایست محدوده، سرزمین یا قلمرو جغرافیایی مشخصی وجود داشته باشد و افراد ساکن در آن باید فرهنگ مشترکی داشته باشند. به عقیده اومن یک ملت خانه مردمی است که فرهنگ مشترکی دارند (چلبی، ۱۳۷۷: ۲۳).

چنانچه ذکر شد چلبی دو عنصر نمادی را در ساختار فرهنگی اجتماعی جامعه‌ای معرفی می‌نماید: نخست «سنت فرا نسلی» و دوم «ساختار اجتماعی». سنت فرا نسلی به معنای سنن و عناصری از آن است که تداوم یافته و خاص یک نسل نمی‌باشد. سنت فرا نسلی دارای چند عنصر اساسی است که عبارتند از: زبان مشترک، تاریخ فرهنگی مشترک و تداوم زمانی سنت بین اعضای یک اجتماع جامعه‌ای. از آنجا که حوادث تاریخی به‌صورت سلسله‌ای و بر روی یک پیوستار قرار دارند حوادث امروز با حوادث

و رخدادهای آینده در ارتباط قرار می‌گیرد. هر فرد در عین حال که میراث‌دار نیاکان خود می‌باشد، خود نیز یکی از نیاکان اجتماع آینده است (چلبی، ۱۳۷۲: ۲۴).

اعضای جامعه بر اساس پیمان اجتماعی که با هم دارند دارای روابطی با هم می‌باشند و این پیمان آنها را متعهد می‌سازد که خود را در قبال همدیگر مسئول و متعهد بدانند. وی نظام جامعه‌ای را بالاترین سطح جامعه کل می‌داند.

نظام اجتماع جامعه‌ای (اجتماع ملی) مبتنی بر روابط عاطفی است. کنش‌های افراد در این حوزه تابع احساس جمعی و تعهد نسبت به همدیگر می‌باشد. با تولید احساس، انرژی عاطفی که منجر به حفظ همبستگی اجتماعی (همبستگی ملی) و تعهد اجتماعی می‌گردد فراهم می‌شود. چلبی در این خصوص تعبیر «اتزیانی» را به کار می‌برد که اجتماع ملی را «اجتماع اجتماعات» می‌نامد. یعنی اجتماع جامعه‌ای یا ملی ترکیبی از اجتماعات کوچک‌تر مانند اجتماعات قومی، مذهبی و... می‌باشد که در سطحی کلان‌تر دارای همبستگی، احساس تعهد و عاطفه نسبت به هم می‌باشند (چلبی، ۱۳۸۱: ۲۸).

بنابراین هویت ملی دارای هفت بعد اجتماعی، مذهبی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و زبانی است. (جدول شماره ۲)

جدول شماره ۲: ابعاد هویت ملی (متغیر ملاک)

متغیر	شاخص‌ها	مفهوم‌سازی (تعریف نظری)	معرف‌ها
هویت ملی	بعد اجتماعی	روابط دوستانه و عاطفی اعضای جامعه نسبت به همدیگر و احساس تعهد و مسئولیت هر فرد در مقابل دیگر اعضای جامعه.	احساس مثبت یا منفی نسبت به دیگر اعضای جامعه، تمایل به برقراری ارتباط دوستی و کاری و خویشاوندی با آنان، ارزشمند بودن دیگران و حقوق آنان.
	بعد تاریخی	آگاهی مشترک افراد یک جامعه از گذشته تاریخی و احساس دلبستگی به آن.	احساسات مثبت یا منفی نسبت به حوادث و وقایع و شخصیت‌های تاریخی و ملی.
	بعد جغرافیایی	محدوده یا قلمرو سرزمین مشترک و تعلق خاطر نسبت به آن.	آمادگی برای دفاع از سرزمین، ارجحیت زندگی در کشور خود به سایر نقاط.
	بعد سیاسی	مقبولیت دولت در میان اعضا و احساس تعلق افراد نسبت به نظام سیاسی و حکومت.	میزان وفاداری اعضای جامعه نسبت به نهادها، نظام حکومتی ارزش‌ها و ایدئولوژی‌های سیاسی و مرزهای کشور.
	بعد دینی	داشتن دین و تعالیم مذهبی مشترک و پابندی و وفاداری به آن.	اعتقاد و تمایل به شخصیت‌های مذهبی، مناسک، آئین‌های مذهبی، ارجحیت دین و اعتقادات و شخصیت‌های دین خود بر دیگر آئین‌های مذهبی.

سنت‌ها، اعیاد، اسطوره‌ها، عرف‌ها، بناها و مناسک عام.	دارا بودن میراث فرهنگی مشترک، گسترده و فراگیر که نشانه‌های تاریخ یک ملت باشند.	بعد فرهنگی
احساس ارزشمندی زبان فارسی و تمایل به حفظ آن و مفتخر بودن به آثار ادبی.	نظام معنایی مشترک میان افراد یک جامعه.	بعد زبانی

روش پژوهش

این پژوهش از نوع همبستگی و هم‌خوانی است، زیرا محقق قصد دارد بدون دخالت و دستکاری، روابط بین متغیرها را مورد مطالعه قرار دهد، میزان همبستگی آنها را مشخص کند و اثر متغیر پیش‌بین (نظام ارزش‌های دانش‌آموزان) بر روی متغیر ملاک (هویت ملی) را مورد مطالعه قرار داده و مشخص نماید.

در این تحقیق متغیرها به ترتیب زیر می‌باشند:

متغیر پیش‌بین: نظام ارزش‌ها که دارای اجزای شش‌گانه نظری، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، زیبایی‌شناختی و مذهبی می‌باشد.
متغیر ملاک: هویت ملی است.

متغیر تعدیل‌کننده: جنسیت است که دارای دو سطح دختر و پسر می‌باشد.

متغیر کنترل: شهر تهران و دوره متوسطه می‌باشد.

متغیر مداخله‌گر: سن، وضعیت فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و... است. (جدول

شماره ۳)

جدول شماره ۳: متغیرها

متغیر پیش‌بین: نظام ارزش‌ها

متغیر تعدیل‌کننده (جنسیت)	نظری	اقتصادی	سیاسی	مذهبی	اجتماعی	زیبایی شناسی
دختر	متغیر ملاک: هویت ملی					
پسر						

جامعه آماری

جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان (پسر و دختر مقطع متوسطه) شهر تهران در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ می‌باشد.

حجم نمونه

در این پژوهش چون مقیاس اندازه‌گیری پیوسته و فرضیه‌های پژوهش دو دامنه است حجم نمونه در سطح اطمینان ۹۵٪ طبق اصول علمی به شرح زیر تعیین شد.

$$n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_{1-\alpha/2}^2}{d^2} \quad n = \frac{2.8 \times (1.96)^2}{0.05} \quad n = 291$$

n = حجم نمونه

$Z_{1-\alpha/2}$ = واریانس جامعه براساس تحقیقات انجام شده برابر است با ۳/۸.

σ^2 = برای فرضیه‌های دو دامنه در سطح اطمینان ۹۵٪، ۱/۹۶ می‌باشد.

d^2 = خطای قابل قبول (۰/۰۵)

حجم نمونه جهت تعمیم‌پذیری بیشتر و جلوگیری از افت در نمونه به ۳۳۰ نفر افزایش یافت و به دو گروه ۱۶۵ نفری دختر و ۱۶۵ نفری پسر تقسیم شد.

شیوه نمونه‌گیری

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای تصادفی به شیوه‌ای که در پی می‌آید استفاده شد:

- مرحله اول: شهر تهران از لحاظ جغرافیایی به ۵ حوزه شمال شرق، شمال غرب، مرکز، جنوب شرق و جنوب غرب تقسیم شد.

شهر حوزه حوزه
۱ × ۵ = ۵ حوزه

- مرحله دوم: از هر حوزه جغرافیایی ۱ منطقه آموزشی به‌طور تصادفی انتخاب شد.

منطقه آموزشی منطقه آموزشی حوزه شهر
۱ = ۵ منطقه آموزشی ۱ × ۵ شهر

- مرحله سوم: از هر منطقه آموزشی ۲ مدرسه به‌طور تصادفی انتخاب گردید: (۱) مدرسه دخترانه و ۱ مدرسه پسرانه).

مدرسه مدرسه منطقه آموزشی حوزه شهر
۱۰ = ۲ × ۱ × ۵ × ۱ مدرسه ۱ × ۵ شهر

- مرحله چهارم: از هر مدرسه ۳ کلاس بصورت تصادفی انتخاب شد: (از هر پایه ۱

کلاس).

کلاس کلاس مدرسه منطقه آموزشی حوزه شهر
۳۰ = ۳ × ۲ × ۱ × ۵ × ۱ کلاس ۳ × ۲ × ۱ × ۵ شهر

- مرحله پنجم: از هر کلاس ۱۱ دانش‌آموز به صورت تصادفی انتخاب گردید.
دانش‌آموز دانش‌آموز کلاس مدرسه منطقه آموزشی حوزه شهر
دانش‌آموز $330 = 11 \times 3 \times 2 \times 1 \times 5 \times 1$

تعیین روایی محتوایی

به منظور تعیین روایی در این پژوهش از روش «روایی محتوایی» استفاده شد. ابتدا پرسشنامه‌ها (نظام ارزشی و هویت ملی) همراه با سؤال‌ها و اهداف پژوهش به تعدادی از اساتید صاحب‌نظر و متخصص در رشته تعلیم و تربیت، فلسفه، برنامه‌ریزی درسی و روان‌شناسی داده شد تا درباره محتوای سؤال‌ها و ارتباط آنها با اهداف و سؤال‌ها قضاوت و داوری کنند. سپس نظرات آنها جمع‌آوری و سؤال‌هایی که همه اساتید روی آن توافق نظر داشتند نگهداری و پرسشنامه بعد از اصلاح روی آزمودنی‌ها اجرا شد.

محاسبه ضریب پایایی

ابتدا ۵۰ نفر از دانش‌آموزان به صورت تصادفی انتخاب شدند و سپس پرسشنامه‌ها روی آنان اجرا شد. با استفاده از روش آلفای کرونباخ، ضریب پایایی پرسشنامه‌ها محاسبه گردید.

جدول شماره ۴: پایایی ابزارهای اندازه‌گیری

متغیر	آلفای کرونباخ
هویت	۰/۸۹
نظام ارزش‌ها	۰/۸۲

همان‌طور که ملاحظه می‌شود هر دو پرسشنامه از همسانی درونی و پایایی قابل قبول و رضایت‌بخشی برخوردارند.

ابزار اندازه‌گیری نظام ارزش‌ها

در این پژوهش جهت جمع‌آوری اطلاعات از دو ابزار عمده به گونه‌ای که در پی می‌آید استفاده شد:

الف) جهت سنجش نظام ارزشی دانش‌آموزان از پرسشنامه آلپورت، ورنون و لیندزی (۱۹۸۸) که شامل ۴۵ سؤال ۵ گزینه‌ای، دارای ۶ مؤلفه (ارزش‌های نظری، سیاسی، مذهبی، اجتماعی، اقتصادی، زیبایی‌شناسی) است، استفاده شد.

این پرسشنامه شامل دو قسمت است. قسمت اول شامل ۳۰ سؤال دو گزینه‌ای الف و ب که پاسخگو می‌تواند با استفاده از نمرات صفر تا سه به آنها پاسخ دهد. قسمت دوم پرسشنامه شامل ۱۵ سؤال می‌باشد که هر سؤال دارای چهار جواب می‌باشد. پاسخگو باید با استفاده از نمرات یک تا چهار گزینه‌ها را انتخاب نماید. بدین شکل که به گزینه‌ای که از همه بیشتر برای او ارزش دارد، نمره چهار و به گزینه‌ای که کمترین ارزش را برای او دارد، نمره یک بدهد. بدین ترتیب هر فرد در پایان ۲۴۰ نمره کسب می‌کند که ۹۰ نمره آن مربوط به قسمت اول پرسشنامه و ۱۵۰ نمره مربوط به قسمت دوم می‌باشد.

ابزار اندازه‌گیری هویت ملی

جهت جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه هویت ملی (باتمانی، ۱۳۸۴) که دارای ۳۷ سؤال پنج گزینه‌ای، دارای ۷ مؤلفه اجتماعی، تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، دینی، فرهنگی و زبانی است استفاده شد. هر یک از سؤالات پرسشنامه «هویت ملی» دارای ۵ گزینه است که بین ۵-۱ امتیاز از هر سؤال می‌گیرند و البته بعضی از سؤالات دارای امتیاز معکوس می‌باشند.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، نمودار و...) و جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از آمار استنباطی استفاده گردید. برای آزمون فرضیه اصلی از آزمون رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش اینتر و برای آزمون فرضیات فرعی از آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شد.

تحلیل یافته‌های پژوهش

در بخش توصیف داده‌ها جداول آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) مربوط به هر یک از متغیرهای پژوهش ارائه گردیده و برای تحلیل داده‌ها متناسب با سؤال‌های تحقیق از آزمون مناسب آماری نظیر تحلیل آماری t مستقل و هم‌چنین آزمون تحلیل رگرسیون استفاده می‌شود.

در این بخش داده‌های پژوهش توصیف می‌شوند و در بخش نخست، آزمودنی‌ها براساس عوامل دموگرافیک توصیف و در بخش‌های بعدی، متغیرهای پژوهش (ابعاد هویت) به تفکیک توصیف شده‌اند.

الف. توصیف عوامل دموگرافیک

پژوهش حاضر بین تعداد ۳۳۰ نفر از دانش‌آموزان دختر و پسر مقطع متوسطه در شهر تهران و در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ انجام شده است. تعداد ۳۱۱ پرسشنامه به‌طور کامل پر شده بود. در این قسمت اطلاعات دانش‌آموزان به تفکیک جنس ارائه می‌شود.

۱- جنس

در جدول شماره ۵ نتایج تعداد و درصد پاسخگویان برحسب جنس نشان داده شده است.

جدول شماره ۵: توزیع فراوانی و درصد افراد نمونه آماری برحسب جنسیت

جنس	فراوانی	درصد
دختر	۱۵۱	۴۸/۶
پسر	۱۶۰	۵۱/۴
کل	۳۱۱	۱۰۰

ب. توصیف متغیرهای پژوهش
۱. نظام ارزش‌ها

همانگونه که قبلاً نیز ذکر شده است پرسشنامه نظام ارزش‌های آلپورت، ورنون و لیندزی (۱۹۸۸) شامل ۶ مؤلفه ارزش‌نظری، ارزش اقتصادی، ارزش سیاسی، ارزش اجتماعی، ارزش زیبایی‌شناسی و ارزش مذهبی می‌باشد. شاخص‌های آماری مانند کمینه، بیشینه، میانگین و انحراف معیار افراد نمونه آماری در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول شماره ۶: شاخص‌های آماری مؤلفه‌های شش‌گانه ارزش‌های افراد نمونه آماری

مؤلفه‌های شش‌گانه ارزش‌ها	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار
ارزش‌های نظری	۱۰	۲۵	۱۷/۸۷	۲/۹۶
ارزش‌های اقتصادی	۲	۲۰	۱۱/۹۹	۳/۴۴
ارزش‌های هنری	۷	۲۶	۱۶/۴۵	۴/۰۹
ارزش‌های اجتماعی	۳	۱۹	۱۱/۶۰	۲/۷۹
ارزش‌های سیاسی	۹	۲۴	۱۶/۳۹	۲/۶۶
ارزش‌های مذهبی	-۲	۱۷	۷/۹۴	۳/۵۳

نتایج جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که بیشترین میزان میانگین مربوط به ارزش‌های نظری (با میانگین ۱۷/۸۷) می‌باشد.

۲. هویت ملی

پرسشنامه هویت ملی باتمانی نیز دارای ۷ بعد هویت اجتماعی، هویت مذهبی، هویت تاریخی، هویت جغرافیایی، هویت سیاسی، هویت فرهنگی و هویت زبانی است. بنابر دستورالعمل موجود، نمره کلی هویت ملی و ابعاد هفت‌گانه آن محاسبه و شاخص‌های آماری شامل کمینه، بیشینه، میانگین و انحراف معیار افراد نمونه آماری در جدول شماره ۷ ارائه می‌شود.

جدول شماره ۷: مقایسه شاخص‌های آماری هویت ملی و ابعاد هفت‌گانه آن در بین افراد نمونه آماری

انحراف معیار	میانگین	بیشینه	کمینه	هویت ملی و ابعاد هفت‌گانه آن
۳/۶۸	۱۶/۳۸	۲۵	۵	هویت اجتماعی
۵/۳۲	۲۷/۵۹	۳۵	۸	هویت تاریخی
۵/۰۹	۱۷/۰۳	۲۵	۵	هویت جغرافیایی
۵/۸۳	۱۸/۰۷	۳۰	۶	هویت سیاسی
۵/۸۳	۱۸/۹۶	۲۵	۵	هویت دینی
۴/۷۷	۱۷/۴۷	۲۵	۵	هویت فرهنگی
۴/۱۷	۱۴/۲۳	۲۰	۴	هویت زبانی
۲۲/۳۵	۱۲۹/۷۲	۱۷۴	۶۰	هویت ملی

نتایج جدول ۷، نشان می‌دهد، بیشترین میزان میانگین مربوط به هویت تاریخی با میانگین ۲۷/۵۹ و کمترین مربوط به هویت زبانی با میزان ۱۴/۲۳ بوده است. ضمناً میانگین کلی هویت ملی افراد ۱۲۹/۷ با انحراف معیار ۲۲/۳ بوده است.

۳. مقایسه نظام ارزش‌ها و هویت ملی در بین دانش‌آموزان دختر و پسر

از آنجا که در فرضیه‌های دوم و سوم پژوهش، نظام ارزشی و هم‌چنین هویت ملی در بین دختران و پسران مورد بررسی و مقایسه قرار می‌گیرد، به این منظور شاخص‌های آماری شامل میانگین و انحراف معیار متغیرها و مؤلفه‌های فوق‌الذکر در بین دانش‌آموزان دختر و پسر ارائه می‌شود تا در بخش بررسی فرضیات پژوهش، مورد تجزیه و تحلیل آماری واقع شوند.

۳-۱. مقایسه نظام ارزش‌ها بین دانش‌آموزان دختر و پسر

در این قسمت شاخص‌های آماری (میانگین و انحراف معیار) نظام ارزش‌ها در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مورد مقایسه قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۸: میانگین و انحراف معیار نظام ارزش‌های دانش‌آموزان برحسب جنسیت

متغیر	دانش‌آموزان پسر		دانش‌آموزان دختر	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
ارزش‌های نظری	۱۸/۵۳	۱۲/۸۵	۱۷/۱۸	۲/۹۲
ارزش‌های اقتصادی	۱۲/۶۳	۳/۳۶	۱۱/۳۱	۳/۴۱
ارزش‌های هنری	۱۴/۸۹	۳/۸۳	۱۸/۱۰	۳/۷۱
ارزش‌های اجتماعی	۱۱/۳۶	۲/۵۳	۱۱/۸۶	۳/۰۲
ارزش‌های سیاسی	۱۶/۸۲	۲/۴۸	۱۵/۹۳	۲/۷۶
ارزش‌های مذهبی	۸/۱۸	۳/۵۶	۷/۷۰	۳/۴۹

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که بین میانگین ارزش‌های دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت چندانی مشاهده نمی‌شود ولی در عین حال میانگین ارزش‌های هنری و اجتماعی دانش‌آموزان دختر بالاتر از میانگین ارزش‌های هنری و اجتماعی دانش‌آموزان پسر است و در مقابل، میانگین ارزش‌های نظری، اقتصادی، سیاسی و مذهبی دانش‌آموزان پسر کمی بیشتر از دختران است.

۳-۲. مقایسه هویت ملی بین دانش‌آموزان دختر و پسر

در این قسمت نیز شاخص‌های آماری (میانگین و انحراف معیار) ابعاد هویت ملی در بین دانش‌آموزان دختر و پسر مورد مقایسه قرار می‌گیرند.

جدول شماره ۹: میانگین و انحراف معیار ابعاد هویت ملی دانش‌آموزان برحسب جنسیت

متغیر	دانش‌آموزان پسر		دانش‌آموزان دختر	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
هویت اجتماعی	۱۶/۹۷	۳/۶۸	۱۵/۷۵	۳/۵۹
هویت تاریخی	۲۸/۲۵	۵/۶۰	۲۶/۸۸	۴/۹۴
هویت جغرافیایی	۱۶/۵۶	۵/۲۳	۱۷/۵۲	۴/۹۲
هویت سیاسی	۱۷/۲۱	۶/۳۵	۱۸/۹۸	۵/۰۹

۳/۷۶	۱۹/۰۸	۴/۳۵	۱۸/۸۴	هویت دینی
۳/۷۹	۱۷/۱۹	۳/۷۵	۱۷/۷۴	هویت فرهنگی
۴/۱۷	۱۳/۶۴	۴/۱۱	۱۴/۷۹	هویت زبانی

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که بین میانگین ابعاد هویت دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت چندانی وجود ندارد. ولی در عین حال میانگین هویت جغرافیایی و دینی دانش‌آموزان دختر بالاتر از میانگین هویت جغرافیایی و دینی دانش‌آموزان پسر است و در مقابل هویت تاریخی، فرهنگی و زبانی دانش‌آموزان پسر اندکی بیشتر از دختران است.

جدول شماره ۱۰: میانگین و انحراف معیار هویت ملی دانش‌آموزان برحسب جنسیت

دانش‌آموزان دختر		دانش‌آموزان پسر		متغیر
انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۲۱/۴۶	۱۲۹/۰۴	۲۳/۲۱	۱۳۰/۳۶	هویت ملی

نتایج جدول بالا نشان می‌دهد که بین میانگین هویت ملی دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت چندانی وجود ندارد، ولی با این حال میانگین هویت ملی دانش‌آموزان پسر اندکی بالاتر از میانگین هویت ملی دانش‌آموزان دختر است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها در راستای فرضیات پژوهش

در این بخش یافته‌های تحقیق بر اساس فرضیات پژوهش مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند و هدف آن نتیجه‌گیری پیرامون ویژگی‌های جامعه‌ای است که نمونه مورد مطالعه از آن استخراج شده است. برای تجزیه و تحلیل فرضیات پژوهشی با توجه به ماهیت آنها از آزمون تحلیل رگرسیون و هم‌چنین آزمون t گروه‌های مستقل استفاده شده است.

بررسی فرضیه اول پژوهش

۱. بین نظام ارزشی دانش‌آموزان و هویت ملی آنها رابطه وجود دارد.

برای آنکه معلوم شود آیا ارتباطی بین نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان و هویت ملی آنها وجود دارد یا خیر، از آزمون تحلیل رگرسیون استفاده شد. نمرات هویت ملی

دانش‌آموزان به‌عنوان متغیر وابسته (ملاک) و نمرات نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان به‌عنوان متغیرهای مستقل (پیش‌بین) وارد معادله رگرسیون گردید که نتیجه حاصله در جدول شماره ۱۱ آمده است.

جدول شماره ۱۱: خلاصه مدل رگرسیون، تحلیل واریانس و مشخصه‌های آماری رگرسیون بین نظام‌های ارزشی با هویت ملی دانش‌آموزان

مدل								
شاخص	SS	Df	MS	F	P	R	R2	SE
رگرسیون	۳۹۲۱۱/۳۳۲	۶	۶۵۳۵/۲۲۲	۱۷/۱۷۷	۰/۰۰ (a)	۰/۵۰۳	۰/۲۵۳	۱۹/۵۰۵
باقیمانده	۱۱۵۶۵۹/۳۳	۳۰۴	۳۸۰/۴۵۸					
متغیر								
متغیرهای مستقل / شاخص	B	SEB	Bêta	t	P			
مقدار ثابت	۱۴۰/۷۴۳	۲۶/۱۹۶		۵/۳۷۳	۰			
ارزش‌های نظری	-۰/۲۷۴	۰/۵۰۵	۰/۰۳۶	-۵۴۳۰	۰/۵۸۸			
ارزش‌های اقتصادی	-۰/۹۳۴	۰/۴۰۲	-۰/۱۴۴	-۲/۳۲۲	۰/۰۲۱			
ارزش‌های هنری	-۰/۶۲۴	۰/۳۷۲	-۰/۱۱۴	-۱/۶۷۷	۰/۰۹۵			
ارزش‌های اجتماعی	۰/۲۵۱	۰/۵۳۸	۰/۰۳۱	۰-۴۶۷	۰/۶۴۱			
ارزش‌های سیاسی	-۰/۴۳۰	۰/۴۳۹	-۰/۰۵۱	-۰/۹۸۰	۰/۳۲۸			
ارزش‌های مذهبی	-۲/۴۴۹	۰/۵۰۹	۰/۳۸۷	۴/۸۱۴	۰			

نتیجه جدول بالا نشان می‌دهد که میزان ضریب همبستگی نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان با هویت ملی آنها ۰/۵۰۳ است و ۲۵/۳ درصد از واریانس متغیر هویت ملی دانش‌آموزان را تبیین می‌کند. در اطلاعات جدول مربوط به تحلیل واریانس مشاهده شده ($f=17/177$ ، $df=6$ و 304) نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان در تبیین هویت ملی آنها معنادار است. به این ترتیب جدول فوق نمایانگر این نکته است که بین نظام‌های ارزشی دانش‌آموزان با هویت ملی آنها ارتباط معناداری وجود دارد. ارقام مندرج در ترازهای جدول بالا نشان می‌دهد که ارزش‌های مذهبی و ارزش‌های اقتصادی بر هویت ملی دانش‌آموزان تأثیر معناداری دارد، ولی اثر نظام ارزش‌های نظری، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی بر هویت ملی دانش‌آموزان اندک می‌باشد.

بررسی فرضیه دوم پژوهش

۲. بین نظام ارزشی دختران با نظام ارزشی پسران تفاوت وجود دارد.

به منظور روشن شدن تفاوت احتمالی بین نظام ارزشی دختران دانش‌آموز با نظام ارزشی پسران دانش‌آموز، از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج به دست آمده در جدول زیر ارائه می‌شود.

جدول شماره ۱۲: نتیجه حاصل از اجرای آزمون t مستقل برای مقایسه

نظام ارزشی دختران با پسران دانش‌آموز

نظام ارزشی	جنس	تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار	نسبت T	درجه آزادی	P
ارزش‌های نظری	دختر	۱۵۱	۱۷/۱۸	۲/۹۲	۰/۲۴	-۴/۱۱۶	۳۰۹	۰
	پسر	۱۶۰	۱۸/۵۳	۲/۸۵	۰/۲۳			
ارزش‌های اقتصادی	دختر	۱۵۱	۱۱/۳۱	۳/۴۱	۰/۲۸	-۳/۴۴۰	۳۰۹	۰/۰۰۱
	پسر	۱۶۰	۱۲/۶۳	۳/۳۶	۰/۲۷			
ارزش‌های هنری	دختر	۱۵۱	۱۸/۱۰	۳/۷۱	۰/۳۰	۷/۵۰۶	۳۰۹	۰
	پسر	۱۶۰	۱۴/۸۹	۳/۸۳	۰/۳۰			
ارزش‌های اجتماعی	دختر	۱۵۱	۱۱/۸۶	۳/۰۲	۰/۲۵	۱/۶۰۰	۳۰۹	۰/۱۱۱
	پسر	۱۶۰	۱۱/۳۶	۲/۵۳	۰/۲۰			
ارزش‌های سیاسی	دختر	۱۵۱	۱۵/۹۳	۲/۷۶	۰/۲۲	-۲/۹۹۵	۳۰۹	۰/۰۰۳
	پسر	۱۶۰	۱۶/۸۲	۲/۴۸	۰/۲۰			
ارزش‌های مذهبی	دختر	۱۵۱	۷/۷۰	۳/۴۹	۰/۲۸	-۱/۱۹۹	۳۰۹	۰/۲۳۲
	پسر	۱۶۰	۸/۱۸	۳/۵۶	۰/۲۸			

با توجه به آماره آزمون t، از آنجا که مقدار t به دست آمده برای ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری و سیاسی از میزان t جدول (۱/۹۶) با درجه آزادی ۳۰۹ بزرگتر است و هم‌چنین میزان p نیز در این ارزش‌ها (ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری و سیاسی) کوچکتر از ۰/۰۵ معلوم شده است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان چنین قضاوت کرد که تفاوت معناداری بین ارزش‌های نظری، اقتصادی، هنری و سیاسی در بین دانش‌آموزان دختر با دانش‌آموزان پسر مشاهده می‌شود ولی این تفاوت در ارزش‌های اجتماعی و مذهبی معنادار نمی‌باشد.

بررسی فرضیه سوم پژوهش
۳. بین هویت ملی دختران و هویت ملی پسران تفاوت وجود دارد.

به منظور روشن شدن تفاوت احتمالی بین هویت ملی و ابعاد آن در بین دانش‌آموزان دختر و پسر، از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج به دست آمده در جدول شماره ۱۳ ارائه می‌شود.

جدول شماره ۱۳: نتیجه حاصل از اجرای آزمون t مستقل برای مقایسه

هویت ملی و ابعاد آن در بین دختران و پسران دانش‌آموز

P	درجه آزادی	نسبت T	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	تعداد	جنس	هویت ملی و ابعاد آن
۰/۰۰۳	۳۰۹	-۲/۹۶۱	۰/۲۹	۳/۵۹	۱۵/۷۵	۱۵۱	دختر	هویت
			۰/۲۹	۳/۶۸	۱۶/۹۷	۱۶۰	پسر	اجتماعی
۰/۰۲۳	۳۰۹	-۲/۲۸۲	۰/۴۰	۴/۹۴	۲۶/۸۸	۱۵۱	دختر	هویت تاریخی
			۰/۴۴	۵/۶۰	۲۸/۲۵	۱۶۰	پسر	
۰/۰۹۶	۳۰۹	۱/۶۶۸	۰/۴۰	۴/۹۲	۱۷/۵۲	۱۵۱	دختر	هویت
			۰/۴۱	۵/۲۳	۱۶/۵۶	۱۶۰	پسر	جغرافیایی
۰/۰۰۷	۳۰۹	۲/۶۹۹	۰/۴۱	۵/۰۹	۱۸/۹۸	۱۵۱	دختر	هویت سیاسی
			۰/۵۰	۶/۳۵	۱۷/۲۱	۱۶۰	پسر	
۰/۶۰۱	۳۰۹	۰/۵۲۴	۰/۳۱	۳/۷۶	۱۹/۰۸	۱۵۱	دختر	هویت دینی
			۰/۳۴	۴/۳۵	۱۸/۸۴	۱۶۰	پسر	
۰/۱۹۳	۳۰۹	-۱/۳۰۵	۰/۳۱	۳/۷۹	۱۷/۱۹	۱۵۱	دختر	هویت فرهنگی
			۰/۳۰	۳/۷۵	۱۷/۷۴	۱۶۰	پسر	
۰/۰۱۵	۳۰۹	-۲/۴۳۹	۰/۳۴	۴/۱۷	۱۳/۶۴	۱۵۱	دختر	هویت زبانی
			۰/۳۲	۴/۱۱	۱۴/۷۹	۱۶۰	پسر	
۰/۶۰۳	۳۰۹	-۰/۵۲۱	۱/۷۵	۲۱/۴۶	۱۲۹/۰۴	۱۵۱	دختر	هویت ملی
			۱/۸۳	۲۳/۲۱	۱۳۰/۳۶	۱۶۰	پسر	

با توجه به آماره آزمون t ، از آنجا که مقدار t به دست آمده برای هویت‌های اجتماعی، تاریخی سیاسی و زبانی از میزان t جدول (۱/۹۶) با درجه آزادی ۳۰۹ بزرگتر

است و هم‌چنین میزان p نیز در هویت‌های اجتماعی، تاریخی، سیاسی و زبانی کوچکتر از ۰/۰۵ معلوم شده است؛ لذا در سطح اطمینان ۹۵٪ می‌توان چنین قضاوت کرد که تفاوت معناداری بین هویت‌های اجتماعی، تاریخی سیاسی و زبانی در بین دانش‌آموزان دختر با دانش‌آموزان پسر مشاهده می‌شود ولی این تفاوت در هویت جغرافیایی، دینی و فرهنگی معنادار نمی‌باشد.

ضمناً تفاوت معناداری بین هویت کلی دانش‌آموزان دختر و پسر وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر تلاش شد تا به این سؤال پاسخ داده شود که آیا رابطه‌ای بین نظام ارزشی، با هویت دانش‌آموزان دختر و پسر وجود دارد یا خیر. به دیگر سخن، این پژوهش، سعی در شناخت رابطه نظام ارزش‌ها با هویت ملی دانش‌آموزان داشت. در این راستا، وضعیت نظام ارزشی و هویت ملی دانش‌آموزان دختر و پسر، مورد مقایسه قرار گرفت و با انجام آزمون‌های آماری بر روی فرضیه‌های پژوهش معلوم گردید که بین نظام ارزشی دانش‌آموزان از سویی، و هویت ملی آنها از دیگر سوی، ارتباط معناداری وجود دارد و از روی نمرات هویت ملی می‌توان نظام ارزشی دانش‌آموزان را پیش‌بینی کرد. قدرت پیش‌بینی ارزش‌های مذهبی و ارزش‌های اقتصادی بیشتر از ارزش‌های نظری، هنری، اجتماعی و سیاسی است.

اگرچه نتایج نشان می‌دهد که بین میانگین ارزش‌های دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت چندانی مشاهده نمی‌شود ولی در عین حال میانگین ارزش‌های هنری و اجتماعی دانش‌آموزان دختر، بالاتر از میانگین ارزش‌های هنری و اجتماعی دانش‌آموزان پسر است و در مقابل، میانگین ارزش‌های نظری، اقتصادی، سیاسی و مذهبی دانش‌آموزان پسر، بیشتر از دختران است.

یافته‌های پژوهش، حاکی از آن است که، بیشترین میزان میانگین، مربوط به ارزش‌های نظری بوده است.

در مجموع بالاترین رتبه به هویت تاریخی اختصاص داشته، و هویت زبانی، پایین‌ترین رتبه را احراز نموده است؛ هرچند از این لحاظ، بین دو گروه دانش‌آموزان (دختر و پسر) تفاوتی وجود ندارد. میانگین هویت ملی دانش‌آموزان پسر، اندکی بالاتر از میانگین هویت ملی دانش‌آموزان دختر قرار گرفته است. با این همه، تفاوت معناداری بین هویت کلی دانش‌آموزان دختر و پسر وجود ندارد.

نتایج این پژوهش مؤید آن است که هویت زبانی، از میان همه ابعاد هویت، در پایین‌ترین سطح هویت قرار گرفته است که این نتیجه با نتایج تحقیق باقری (۱۳۸۷) تاجیک اسماعیلی (۱۳۸۹) آلنا کورشوک (۲۰۰۲) هم‌راستا است. پایین بودن هویت زبانی دانش‌آموزان را می‌توان نتیجه تأثیر استفاده دانش‌آموزان از اینترنت، چت کردن، برنامه‌های ماهواره‌ای و رایانه‌ای دانست.

همان‌گونه که قبلاً به تفصیل بیان شد، ارزش‌ها به‌عنوان درونی‌ترین ویژگی‌های فردی هستند که ایجاد و یا تغییر آنها بسیار دشوار بوده و به برنامه‌ریزی بلندمدت و حساب شده نیاز دارد. در حقیقت ارزش‌ها تعیین‌کننده هدف‌ها و هدف‌ها به نوبه خود مشخص‌کننده روش‌ها و وسایل رسیدن به اهداف در آموزش و پرورش هستند. به‌علاوه نوجوانی، مرحله‌ای است که در آن، کودکی، با همه وابستگی‌ها، بی‌خبری‌ها و بی‌مسئولیتی‌های آن پشت سر گذاشته شده و شخص، نگران تغییرات جسمی، فیزیولوژیکی و روحی خویش برای کسب هویت می‌باشد. در این مقطع مسئله هویت یکی از مهم‌ترین مسائلی است که گریبان‌گیر نوجوانان است.

با مطالعات دقیق‌تر روان‌شناسی اجتماعی و اعتبار بخشیدن به همه ارزش‌های انسانی و مصادیق آن در جامعه، ارزش‌ها هم‌سطح می‌شوند و علاوه بر آن میزان احساس تعلق به هویت ملی افزایش می‌یابد. البته این بدان معنا نیست که توجه به ارزش‌ها و ابعاد مختلف هویتی به‌طور مستقیم، خشک و عمودی باشد.

واقعیات یادشده، سیاست‌های جامع‌تر در عرصه حکومتی و چاره‌اندیشی‌های فرهنگی از سوی دست‌اندرکاران غیرحکومتی در جهت تقویت بنیه‌های فرهنگی و بنیان‌های ارزشی و هوشیاری مسئولین فرهنگی را اقتضا می‌کند؛ چرا که برخی از ارزش‌ها در حال تنزل است که این موضوع بحران هویت را به دنبال خواهد داشت؛ و بحران هویت خود زمینه‌ساز برخی از مشکلات اجتماعی و هم‌چنین بیشتر شدن شکاف بین حاکمیت و مردم می‌گردد.

در پژوهش حاضر اگرچه سعی بر این بوده است که در هر یک از مراحل پژوهش اصول علمی و روش‌شناسی تحقیق اساس عمل قرار گیرد، با این حال محدودیت‌های ذیل در پژوهش حاضر قابل توجه است:

۱. محدود بودن جامعه آماری به دانش‌آموزان دوره متوسطه در شهر تهران که تعمیم یافته‌ها را به سایر گروه‌ها و شهرها با محدودیت مواجه ساخته است.
۲. همکاری ضعیف برخی از دانش‌آموزان در زمینه پژوهش و پر کردن پرسشنامه‌ها.

منابع

- آزاد مرزآبادی، اسفندیار (۱۳۸۷)؛ «بررسی ارتباط بین نظام ارزشی نوجوانان و هویت ملی آنان»، *فصلنامه مطالعات ملی*، ش ۳۴، س ۹، ش ۲، صص ۱۱۳-۱۳۲.
- آلپورت، گوردون (۱۳۵۲)؛ *رشد شخصیت*، ترجمه فاطمه افتخاری، تهران: امیرکبیر.
- احمدی، حمید (۱۳۸۸)؛ *بنیادهای هویت ملی ایرانی*، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- اسمیت، آنتونی دی. (۱۳۸۳)؛ *ناسیونالیسم (نظریه، ایدئولوژی، تاریخ)*، ترجمه منصور انصاری، تهران: موسسه مطالعات ملی.
- بابایی، محمدحسین (۱۳۸۱)؛ *استراتژی فرهنگی امام علی (ع) از دیدگاه نهج البلاغه*، پایان‌نامه دکترا، دانشگاه عالی دفاع ملی.
- باقری، معصومه (۱۳۸۷)؛ «تأثیر هویت ملی بر میزان مشارکت سیاسی دانش‌آموزان مقطع پیش‌دانشگاهی»، در *همایش ملی جوانان و هویت ایرانی: همسازی عناصر دینی و ملی*، تهران: جهاد دانشگاهی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران: صص ۱۲۲ و ۱۲۳.
- برجعلی، محمود (۱۳۷۸)؛ *رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان و نظام ارزشی آنها با تأکید ارزشی به باورهای مذهبی و عمل دینی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد واحد رودهن.
- تاجیک اسماعیلی، زهره (۱۳۸۹)؛ *بررسی تأثیر فن‌آوری نوین ارتباطی اینترنت (چت) بر هویت دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر تهران*، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات.
- توکلی، مهناز (۱۳۷۸)؛ *بررسی نظام ارزش‌های دو نسل دختران نسل انقلاب و مادران*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.
- چلبی، مسعود (۱۳۸۱)؛ *فضای کنش: ابزاری تنظیمی در نظریه‌سازی جمله، انجمن جامعه‌شناسی ایران*، دوره چهارم، ش ۱.
- داریاپور، زهرا (۱۳۸۶)؛ *بررسی تأثیر وضعیت تأهل بر ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- رفیع‌پور، فرامرز (۱۳۸۰)؛ *آناتومی جامعه: مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی کاربردی*، ج ۲، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- سامانی، سیامک و محبوبه فولاد چنگ (۱۳۸۵)؛ «بررسی وضعیت باورهای مربوط به ارزش‌های اجتماعی و خانوادگی در نوجوانان شهر شیراز»، در *مجموعه مقالات همایش نقش روان‌شناسی، مشاوره و مددکاری در تأمین و توسعه امنیت روانی - اجتماعی*، ش ۱، تهران: معاونت اجتماعی نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران، صص ۳۳۵-۳۵۱.
- شعاری‌نژاد، علی‌اکبر (۱۳۷۹)؛ *فرهنگ علوم رفتاری*، تهران: امیرکبیر.
- شعبانی، حسن (۱۳۸۸)؛ «تحلیل انتقادی منابع دروس آموزش عالی (رویکردها و چالش‌ها)»، *سخن سمت*، ش ۲۱، صص ۵۰-۶۴.
- فرامزی، داود (۱۳۷۹)؛ *بررسی ساختار ارزشی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناختی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده علوم انسانی.
- کلاکی، حسن (۱۳۸۷)؛ «مقایسه ارزش‌های مذهبی نونسل جدید و پیشین در ایران»، *نامه پژوهش فرهنگی*، س ۹، دوره سوم، ش ۲، صص ۱۷۱-۱۹۷.

- لطف‌آبادی، حسین (۱۳۸۵)؛ «آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان»، *نوآوری‌های آموزشی*، ش ۱۷، س ۵، صص ۱۱-۴۴.
- محمدخلیفه، عبداللطیف (۱۳۷۸)؛ *بررسی روان‌شناختی تحول ارزش‌ها*، ترجمه سیدحسین سپهری، تهران: آستان قدس رضوی.
- Brown, R. (1996); "Social Identity", in *The Social Science Encyclopedia*, A. Kuper and J. Kuper, eds. 2nd ed. New York: Routedge, PP 789-790.
- Keillor, Bruce D and G. Thomas M. Hult (1999); "A five-country study on national identity: Implications for international marketing research and practice", *International Marketing Review*, Vol. 16, No 1, PP 65-82.
- Keillor, Bruce D., G. Thomas M. Hult, Robert C. Erffmeyer, and Emin Babakus (1996); "NATID: "The development and Application of a National Identity Measure for Use in International Marketing", *Journal of International Marketing*, Vol. 4, No 2, PP 57-73.
- Korshuk. Alena, V. (2002); *Changes in the system of value and national identity image changes in post-Soviet Belarus*, Minsk: Belarusian State University.
- Olson, Eric T. (2002); "Personal Identity", in *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta, ed. URL = <http://plato.stanford.edu/archives/fall2002/entries/identity-personal/>.
- Shoemaker, S. (1995); "Personal Identity", in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Robert Audi, ed. Cambridge: Cambridge University Press, 574-575.
- Smith, Anthony D. (1991); *National Identity*, London: Penguin Books.
- ----- (1993); "Nation", in *The Oxford English Dictionary*, The Philological Society. Volume VII. Oxford: Clarendon Press, 30.
- ----- (1993); "Nationalism" in *The Oxford English Dictionary*, The Philological Society. Volume VII. Oxford: Clarendon Press, 30.
- Treanor, P. (1997); "Structures of Nationalism", *Sociological Research Online*, Vol 2, No1, <http://www.socresonline.org.uk/2/1/8.html>, 08.05.2005.
- Wagner, S.J. (1995); "Identity", in *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Robert Audi, ed. Cambridge: Cambridge University Press, PP 358-359.
- Spießberger, Stefan; Ungersböck, Marliese(2005); "national identity", *Internationale Betriebswirtschaft*, international identity seminar.
- Zetterberg, Hans, L.(1997); *The Study of Values*, Stockholm. Value Scope AB.

